

HƯỚNG ĐI CHO THỊ TRƯỜNG BITCOIN TẠI VIỆT NAM

✍ LÊ THỊ THU TRANG - ĐINH THỊ HÒA*

Ngày nhận: 22/12/2017

Ngày phản biện: 25/12/2017

Ngày duyệt đăng: 29/12/2017

Tóm tắt: Theo quy định mới nhất của Ngân hàng Nhà nước Việt Nam về các phương tiện thanh toán, từ ngày 1/1/2018 hành vi phát hành, cung ứng, sử dụng các phương tiện thanh toán không hợp pháp (bao gồm cả Bitcoin và các loại tiền ảo tương tự khác) có thể bị truy cứu trách nhiệm hình sự. Trong khi đó, thời gian gần đây tại Việt Nam nở rộ phong trào mua bán, giao dịch Bitcoin. Những rủi ro đã được nhận diện, vậy hướng đi nào cho thị trường Bitcoin tại Việt Nam?

THE DIRECTION FOR THE BITCOIN MARKET IN VIETNAM

Abstract: According to the latest regulations of the State Bank of Vietnam on payment instruments, from 1 January 2018 acts of issuance, supply and use of illegal means of payment (including Bitcoin and other similar virtual currency) may be subject to criminal prosecution. Meanwhile, in recent times in Vietnam flourished trading movement, trading Bitcoin. The risks have been identified, what is the direction for the Bitcoin market in Vietnam?

Key words: Bitcoin, Bitcoin market in Vietnam.

Theo quy định mới nhất của Ngân hàng Nhà nước Việt Nam về các phương tiện thanh toán, từ ngày 1/1/2018 hành vi phát hành, cung ứng, sử dụng các phương tiện thanh toán không hợp pháp (bao gồm cả Bitcoin và các loại tiền ảo tương tự khác) có thể bị truy cứu trách nhiệm hình sự theo quy định tại điểm h khoản 1 Điều 206 Bộ luật Hình sự 2015 (đã được sửa đổi, bổ sung năm 2017). Trong khi đó, thời gian gần đây tại 2 thành phố lớn tại Việt Nam là Hà Nội và TP. Hồ Chí Minh nở rộ phong trào mua bán, giao dịch Bitcoin. Ngoài việc giao dịch trên sàn tiền ảo, chợ mạng thì người chơi có thể mua tiền ảo Bitcoin ở các máy bán tự động BTM và hiện một số nhà hàng, quán cà phê tại Hà Nội và TP.HCM cũng đã chấp nhận thanh toán bằng Bitcoin. Những rủi ro được nhận diện, vậy hướng đi nào cho thị trường Bitcoin tại Việt Nam?

Hiểu như thế nào về Bitcoin?

Bitcoin là một loại tiền tệ kỹ thuật số được phát hành dưới dạng phần mềm mã nguồn mở. Bitcoin được phát hành năm 2009 bởi một nhân vật bí ẩn có biệt danh Satoshi Nakamoto. Đồng tiền ảo này có

thể được trao đổi trực tiếp bằng thiết bị kết nối Internet mà không cần thông qua một tổ chức tài chính trung gian nào. Bitcoin có đặc tính như ẩn danh, giao dịch không cần lệ phí, giao dịch tiền ảo được tiến hành 24/24, cho phép nhà đầu tư có thể tham gia vào bất kỳ thời điểm nào, có độ bảo mật cao, xuất hiện và được phân chia hoàn toàn tự động dựa trên các thuật toán. Tất cả mọi người đều có thể sở hữu thông qua việc giải mã các phương trình toán học và đưa ra đáp án, hay còn gọi là "đào". Thuật ngữ "đào" trên thực tế là việc Bitcoin được cấp tới các máy tính để trả công cho việc chúng tham gia vào hoạt động xác minh giao dịch và ghi chúng vào một cuốn sổ cái (Blockchain). Cuốn sổ này được phân tán trong mạng ngang hàng và sử dụng Bitcoin là đơn vị kế toán. Bitcoin cũng không phải là một đơn vị cụ thể, nó có thể được chia nhỏ hơn nữa tới 100 triệu đơn vị nhỏ hơn gọi là Satoshi, được đặt tên theo người sáng lập. Là một hệ thống phân cấp, Bitcoin không có bên thứ ba nào đứng ra làm trung gian điều khiển.

* Trường Đại học Công đoàn

Thao tác “đào” cũng chính là việc giúp xác nhận giao dịch từ người này qua người kia, cũng như ngăn chặn hành vi gian lận giao dịch cùng lúc với nhiều người. Theo tính toán của giới công nghệ, Bitcoin sẽ vẫn còn đủ để đào đến năm 2040. Sau thời điểm đó, nó có thể tiếp tục được tạo ra theo hình thức hiện tại hoặc dưới dạng phiên bản mới. Bản chất của tiền giấy là giá trị danh nghĩa - tức là nó chỉ có giá trị khi mọi người có nhu cầu nắm giữ nó làm phương tiện thanh toán, giá trị của tiền ảo Bitcoin dựa trên sự tin tưởng của mọi người vào nó làm công cụ thanh toán. Khi có càng nhiều người chấp nhận, giá trị của Bitcoin càng tăng lên.

Trước đây, Bitcoin thậm chí được xem là đồng tiền thường được sử dụng bởi các tổ chức tội phạm. Nhưng giờ đây, nhiều quốc gia và các tổ chức tài chính trên thế giới đã công nhận Bitcoin và đưa chúng vào hoạt động kinh doanh thực tiễn. Đồng tiền này thậm chí cũng lên xuống, dao động dựa trên tình hình kinh tế chính trị thế giới. Bitcoin bắt đầu được giao dịch trên sàn Mt.Gox vào tháng 6/2010 đến năm 2013 Bitcoin được sử dụng trên cả phương diện thanh toán, giao dịch hàng hóa và tài sản đầu tư.

Biến động giá Bitcoin và xu hướng đầu cơ tại Việt Nam

Chỉ trong năm 2017 Bitcoin đã có mức tăng giá hơn 2000%, đồng tiền ảo này thực sự trở thành một chủ đề nóng hơn bao giờ hết khi mà từ chính phủ, các quỹ đầu tư lớn trên thế giới cho đến những người dân lao động bình thường đều quan tâm đến bitcoin. Có thể nói Bitcoin và làn sóng Blockchain trở thành một hiện tượng trên thị trường tài chính thế giới cũng như Việt Nam. Thống kê mới đây trên Coinmarketcap - trang thống kê thông tin của tất cả các đồng tiền ảo còn cho thấy Việt Nam đứng đầu trong danh sách các quốc gia truy cập nhiều nhất vào các trang Coin đa cấp MLM (Multi Level Marketing) và top 5 trong danh sách các quốc gia truy cập nhiều nhất và các sản phẩm giao dịch tiền ảo. Số lượng người tham gia thị trường Bitcoin tại Việt Nam gia tăng lên khoảng 60.000. Vậy thực tế người Việt Nam đang quan tâm điều gì ở Bitcoin? Nếu hiện nay internet phổ biến dùng để truyền tải thông tin thì câu chuyện của Blockchain là câu chuyện công nghệ làm sao chuyển giá trị từ người này sang người kia, và Bitcoin là một trong những ứng dụng đầu tiên. Từ một sản phẩm gây tò mò trong giới công nghệ từ năm 2016, sang năm 2017 Bitcoin tăng giá mạnh mẽ, hàng triệu

người gia nhập cuộc chơi tiền ảo sản sinh ra rất nhiều nhân viên môi giới, các hoạt động “đào”, và các dịch vụ liên quan... Nhiều doanh nghiệp Việt Nam bắt đầu nhập khẩu một loạt máy tính nhằm xử lý dữ liệu giải mã để “đào” Bitcoin với giá khoảng 60 - 70 hoặc cao hơn là 100 triệu đồng, chưa kể chi phí các doanh nghiệp mua sắm phần mềm, thuê công nhân “đào” tiền. Tuy nhiên, việc sở hữu Bitcoin do khai thác được tại Việt Nam là ít so với việc mua bán chủ yếu của các nhà đầu tư Việt Nam qua các sàn giao dịch như Vicuta.com, Remitano.com, santienao.com,... Số lượng người mở tài khoản giao dịch Bitcoin tại Việt Nam tăng nhanh chóng, kèm theo đó trong 12 tháng của năm 2017 sự tăng giá của đồng Bitcoin lên đến 20 lần. Bảng dưới đây là tổng hợp sự biến động giá Bitcoin trong năm 2017 vừa qua:

Bảng 1: Diễn biến giá Bitcoin qua các tháng của năm 2017

Tháng (Ngày 30)	Giá Bitcoin (USD/1 đồng)
1	922
2	1.210
3	1.030
4	1.323
5	2.250
6	2.525
7	2.711
8	4.606
9	4.320
10	6.154
11	10.315
12	12.739

(Nguồn: Tổng hợp từ trang thống kê thông tin Coinmarketcap.com)

Ngay từ thời điểm cuối năm 2016, đầu năm 2017 Bitcoin nhận được cú hích sau khi ông Donald Trump bất ngờ đắc cử Tổng thống Mỹ. Việc ông đề xuất đánh thuế tiền chuyển từ Mỹ sang Mexico đã khiến nhu cầu sử dụng tiền ảo tăng vọt. Có thể thấy giá Bitcoin cũng có những biến động mạnh nhất từ cuối tháng 4 và tháng 6, đây là những thời điểm Nhật Bản và Nga chấp nhận tiền ảo là công cụ thanh toán. Giới tài chính bắt đầu nói về Bitcoin như một đề xuất nghiêm túc, còn thị trường đã bàn đến việc ra mắt hợp đồng tương lai Bitcoin. Sự ra mắt sản phẩm phái sinh cho tiền kỹ thuật số sẽ là bước đi quan trọng trong việc công nhận Bitcoin như là một loại tài sản hợp pháp. Từ nửa cuối tháng 11, giá Bitcoin bắt đầu tăng mạnh, một phần nhờ sự quan tâm lên

cao của các nhà đầu tư trong dịp lễ Tạ ơn và Black Friday.

Chủ yếu mọi người đổ xô vào Bitcoin là đầu cơ, mua để chờ giá lên và bán. Một phần nữa đồng tiền ảo này cũng được coi là công cụ chuyển tiền ẩn danh. Nhiều quốc gia lớn Mỹ, Nhật Bản, Nga, Anh đã chấp nhận giao dịch Bitcoin tại các ngân hàng. Các giao dịch mua bán Bitcoin dần thay thế các hình thức truyền thống. Hệ thống BTM (giao dịch tự động Bitcoin) trên thế giới dần hình thành và phát triển rộng rãi để phục vụ nhu cầu thanh toán bằng Bitcoin.

Rủi ro thị trường Bitcoin tại Việt Nam

Bên cạnh những mới mẻ và cơ hội, người tham gia vào cuộc chơi này cũng chịu không ít rủi ro: từ những bất trắc vốn có của mô hình mới đến những hoạt động lừa đảo, gian lận đa cấp núp bóng tiền ảo... Những rủi ro ngày càng lớn theo quy mô đầu tư, trong bối cảnh mà Việt Nam cũng như nhiều nước chưa có một khuôn khổ pháp lý đầy đủ và cập nhật để điều chỉnh với các sản phẩm mới. Hiện nay, tại Việt Nam ngày 21/7/2017 Ngân hàng Nhà nước có công văn số 574/NHNN -PC gửi văn phòng chính phủ trả lời về vấn đề tiền ảo. Không chấp nhận tiền ảo là phương tiện thanh toán. Trước đó Ngân hàng Nhà nước cũng đã trình bày chính phủ ban hành Nghị định 80/2016/NĐ-CP về sửa đổi bổ sung một số điều của NĐ101/2014/NĐ-CP về thanh toán không dùng tiền mặt. Theo các quy định đã dẫn Bitcoin không phải là phương tiện thanh toán hợp pháp tại Việt Nam; việc phát hành, cung ứng, sử dụng Bitcoin và các loại tiền ảo tương tự khác làm phương tiện thanh toán là hành vi bị cấm tại Việt Nam. Từ ngày 1/1/2018 hành vi phát hành, cung ứng, sử dụng các phương tiện thanh toán không hợp pháp (bao gồm cả Bitcoin và các loại tiền ảo tương tự khác) sẽ bị xử phạt hành chính từ 150 - 200 triệu đồng và có thể bị truy cứu trách nhiệm hình sự theo quy định tại điểm h khoản 1 Điều 206 Bộ luật Hình sự 2015 (đã được sửa đổi, bổ sung năm 2017). Có nhiều lý do dẫn đến việc Ngân hàng Nhà nước Việt Nam không chấp nhận Bitcoin là phương tiện thanh toán như:

Thứ nhất, những giao dịch nếu chấp nhận thanh toán bằng Bitcoin có tính ẩn danh cao, do đó Bitcoin có thể trở thành công cụ cho tội phạm như: buôn

bán ma túy, rửa tiền, trốn thuế, giao dịch và thanh toán phi pháp. Từ đó gây thất thu Ngân sách Nhà nước, là công cụ cho hối lộ, mua bán vũ khí, gây chảy máu ngoại tệ và nhiều bất ổn cho thị trường tài chính.

Thứ hai, nếu chấp nhận Bitcoin là phương tiện thanh toán hợp pháp thì sẽ ảnh hưởng đến chủ quyền quốc gia về phát hành tiền tệ. Lúc này đồng tiền do Ngân hàng nhà nước phát hành có thể sẽ ít được sử dụng, nhất là trong điều kiện đồng tiền VND chưa có giá trị cao và ổn định như hiện nay. Người dân có thể đổ xô nắm giữ Bitcoin, từ đó ảnh hưởng đến hiệu quả điều hành chính sách tiền tệ của Ngân hàng nhà nước.

Thứ ba, Bitcoin là tiền ảo được lưu giữ dưới dạng kỹ thuật số nên nguy cơ bị tấn công, đánh cắp, thay đổi dữ liệu hoặc bị ngừng giao dịch là rất lớn. Đầu năm 2014, giá Bitcoin đã sụt giảm mạnh sau khi 02 sàn giao dịch Bitcoin lớn nhất thế giới là Mt.Gox và BitStamp tạm ngừng cho khách hàng rút tiền vì sự cố kỹ thuật. Mỹ cũng đã bắt giữ 04 nhân vật bị tình nghi sử dụng Bitcoin cho các giao dịch tội phạm.

Thứ tư, do giá trị đồng Bitcoin biến động mạnh và phức tạp trong thời gian ngắn nên hoạt động đầu tư vào Bitcoin ẩn chứa nhiều nguy cơ về bong bóng, tiềm ẩn gây thiệt hại cho người đầu tư. Điển hình như trong năm 2017 giá Bitcoin biến động mạnh, có thời điểm giá Bitcoin phi thăng đứng tăng cả nghìn USD/ngày, biên độ mua vào - bán ra chênh lệch hàng chục triệu VND/Bitcoin. Nhưng có những thời điểm sụt giảm mạnh như khoảng thời gian từ ngày 20/12/2017 - 26/12/2017. Bitcoin không bị chi phối và kiểm soát giao dịch bởi cơ quan quản lý nhà nước nào, do đó, người sở hữu Bitcoin sẽ chịu toàn bộ rủi ro vì không có cơ chế bảo vệ quyền lợi.

Hướng đi cho thị trường Bitcoin tại Việt Nam

Với những rủi ro đã được nhận diện, trong thời gian sắp tới để đảm bảo cho thị trường tiền ảo nói chung và Bitcoin nói riêng vào khuôn khổ, tác giả có một số đề xuất như sau:

Thứ nhất, xây dựng một khung pháp lý quản lý tiền ảo. Hiện nay một số nước lớn trên thế giới như Mỹ, Pháp, Đức, Anh, Nhật Bản, Canada... đã xây dựng khung pháp lý, chính sách để quản lý hoạt động kinh doanh, sử dụng tiền ảo. Tại Việt

Nam hiện khung pháp lý cho các loại tài sản ảo như Luật phòng chống rửa tiền năm 2012, Thông tư 24 của Bộ Thông tin và Truyền thông, Nghị định số 72... vẫn chưa được rõ ràng về tài sản ảo, tiền ảo. Theo đó tài sản ảo được hiểu là nguồn tài nguyên trên mạng máy tính được xác định giá trị bằng tiền và có thể chuyển giao trong các giao dịch dân sự, tài sản ảo bao gồm cả hữu hình và vô hình. Tuy nhiên, một số loại hình tương tự tiền điện tử dưới dạng lưu trữ giá trị đang được sử dụng như thẻ điện thoại trả trước có tính năng sử dụng mua hàng hóa, dịch vụ qua mạng, thẻ gameonline... Những loại hình này không do ngân hàng hay tổ chức dịch vụ thanh toán được Ngân hàng Nhà nước cấp phép phát hành nhưng chưa có khung pháp lý quản lý. Rõ ràng pháp luật Việt Nam chưa làm rõ sự khác biệt giữa tiền ảo và tiền điện tử, Bitcoin là tiền, hàng hóa, tài sản hay một công cụ tài chính. Bởi có quan điểm cho rằng Bitcoin không phải là tiền, không phải là phương tiện thanh toán nên không bị điều chỉnh bởi các văn bản pháp quy hiện hành. Quy định về sử dụng tiền điện tử tại Việt Nam hiện nay chủ yếu được quy định trong các thông tư của Ngân hàng Nhà nước. Trong Luật Ngân hàng Nhà nước 2010, Luật các Tổ chức tín dụng 2010, Pháp lệnh Ngoại hối 2013 không có quy định cấm với giao dịch sử dụng tiền ảo. Luật Giao dịch điện tử 2015, Nghị định 52 của Chính phủ thì tiền ảo không nằm trong danh mục hàng hóa, dịch vụ kinh doanh bị cấm theo hình thức thương mại điện tử. Như vậy, Chính phủ cần có hướng đưa Bitcoin và các loại tiền ảo khác, tiền điện tử, tài sản ảo vào khung pháp lý riêng là Nghị định, bổ sung Luật để quản lý với các phát sinh trong bối cảnh mới.

Thứ hai, ban hành các chính sách thuế đối với đầu tư, kinh doanh tiền ảo. Khi những giao dịch ẩn danh gây thất thu cho Ngân sách Nhà nước, trở thành công cụ cho trốn thuế, Nhà nước cần có các chính sách quy định. Nước Mỹ hiện đã có quy định về việc đánh thuế trên thu nhập dựa trên tiền điện tử. Với Việt Nam có thể dựa trên lương trả cho nhân viên để có chính sách thuế với các doanh nghiệp đầu tư kinh doanh Bitcoin. Nhà nước cần xây dựng hàng rào thuế khi người dân mua hàng hóa từ các diễn đàn nước ngoài và thanh toán bằng Bitcoin.

Thứ ba, Nhà nước cần có chính sách bảo vệ quyền lợi cho người sở hữu tiền ảo. Giới đầu cơ Bitcoin tại Việt Nam đang hoạt động cực kỳ nhộn nhịp, hầu như ai cũng có thể tham gia mà không gặp bất cứ rào cản nào. Cộng đồng kinh doanh đầu cơ tiền ảo đang có những nguy cơ lớn về bong bóng, lừa đảo... Người sở hữu và đầu tư vào Bitcoin sẽ chịu toàn bộ rủi ro vì không có cơ chế bảo vệ quyền lợi. Về lý thuyết, Bitcoin có thể lên giá tới hàng chục nghìn USD và có thể vỡ tất cả chỉ sau một đêm. Vì vậy, Nhà nước cần quan tâm và có những biện pháp, chính sách để bảo vệ quyền lợi cho những người sở hữu, kinh doanh Bitcoin. Tăng cường công tác an ninh mạng, tránh trường hợp các Hacker trục lợi từ sơ hở lỗ hổng bảo mật để khai thác thông tin của các khách hàng cá nhân.

Thứ tư, Nhà nước cần quyết liệt cấm các giao dịch tiền ảo do tư nhân phát hành. Nhà nước cần có biện pháp mạnh tay xử lý những người lợi dụng Bitcoin để trục lợi gây ảnh hưởng đến nền kinh tế.

Thứ năm, Nhà nước cần tuyên truyền cho người dân hiểu về những quy định mới, những rủi ro khi sử dụng và khai thác đồng Bitcoin trên các phương tiện thông tin đại chúng như tivi, website, mạng xã hội...

Trong xu hướng chung của nền kinh tế và thị trường tài chính thế giới, trước thực trạng biến động sôi trục liên tục của đồng Bitcoin, Chính phủ Việt Nam cần có sự quan tâm tới diễn biến của tiền ảo nói chung và đồng Bitcoin nói riêng, từ đó có những biện pháp, chính sách quản lý phù hợp nhằm ổn định thị trường tài chính. □

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Luật hình sự Việt Nam 2015
2. Luật Ngân hàng Nhà nước 2010
3. Luật các Tổ chức tín dụng 2010
4. Luật Giao dịch điện tử 2015
5. Luật phòng chống rửa tiền 2012
6. Pháp lệnh quản lý Ngoại hối 2005 (sửa đổi bổ sung năm 2013)
7. Nghị định 52 của Chính phủ về tiền ảo
8. Thông tư 24 của Bộ thông tin và truyền thông
9. Bitcoin - sự ảnh hưởng của nó đối với quy luật lưu thông tiền tệ trong thời đại hiện nay (Ths. Nguyễn Phước Tài, Ths. Nguyễn Thuận Quý - ĐH Đồng Tháp)
10. <https://coinmarketcap.com/currencies/bitcoin/>
11. Craig K. Elwell, M. Maureen Murphy, Michael V. Seitzinger (2013), "Bitcoin: Questions, Answers, and Analysis of Legal Issues".